

Kvinnorörelsen och preventivmedlen:

WNT 20/10 - 77

Storstrejken 1909 gjorde Kata positiv

1908 var socialistagitatorn Kata Dalström mot preventivmedel men två år senare tog hon ställning för barnbegränsning med sådana metoder. Det som fick henne att ändra uppfattning var upp-
enbarligen **storstrejken 1909. Hon såg klart att arbetarfamiljerna med de största barnkullarna hade svårast att hålla ut i kampen.**

Det konstaterade Hjärdis Levin när hon föreläste vid det senaste tvärvetenskapliga seminariet om kvinnoforskning som arrangeras i samarbete med Kursverksamheten i Uppsala.

Docent Karin Westman Berg ledde seminariet som hade rubriken Kvinnorörelsens attityder till födelsekontroll.

Hjärdis Levin är doktorand i historia vid Stockholms universitet och presenterade en del av de resultat hon hittills kommit fram till.

Motstånd

Hon menade att den preventivmedelspropaganda som startades på 1880-talet väckte stort motstånd från de ledande kvinnoaktivisterna därför att p-medel förbands med ett "konserverande" av äktenskapet som en främst ekonomisk och sexuell förbindelse. De som kämpade för en utveckling av förhållandet mellan män och kvinnor ansåg alltså att p-medel stred mot strävandena att "höja" äktenskapet till högre nivåer. Och att kvinnorna inte skulle sänka sig till männens "djuriska" tillstånd.

1887 höll fil kand Knut Viksell ett anförande vid ett möte som anordnades i Uppsala av Föreningen Verdandi.

Stor skandal

Genom att använda preventivmedel menade han att människor skulle kunna leva ut sin sexualitet utan att ingå äktenskap. Det blev en stor skandal och Viksell blev utstött ur så gott som all gemenskap i Uppsala. Endast en professorsfamilj fortsatte att umgås med den utstötta. Även andra Verdandister råkade i svårigheter genom föredraget och var på väg att utestängas från universitetet.

I detta klimat menade Hjärdis Levin att det knappast var förvånande att tex Sophie Adlersparre i sin Tidskrift för hemmet gick till stormen

mot Strindbergs Giftansnovell Dydens lön där författaren ville visa hur förkvävande celibatet är för mannen — även inom äktenskapet.

Sophie Adlersparre hade stort inflytande i Fredrika-Bremerförbundet och hennes inställning blev förhärskande under lång tid.

Klart emot

Samtidigt tog socialisterna inte alls upp tanken på att införa preventivmedel. August Palm var klart emot och menade att samhällsproblemen med de stora barnkullarna i fattiga hem skulle lösas genom att resurserna fördelades rättvist vid en socialistisk samhällsordning.

Och även Kata Dalström ansåg alltså detsamma ända fram tillorstrejket 1909. Hjalmar Branting — som också var medlem av Verdandi i Uppsala — hade dock redan ett par årtionden tidigare visat en positivare inställning till födelsekontroll.

De socialdemokratiska kvinnorna i Stockholm höll länge tillbaka kravet från speciellt kamraterna i Sydsverige på p-medelspropaganda. Förändringen skedde inte förrän ungefär 1910.

Inom den borgerliga kvinnorörelsen var det egentligen endast Frida Stenhoff — gift med en fattigläkare i Sundsvall — som engagerade sig för preventivmedel. Hon såg på nära håll hur fattigdomen bland sågverksarbetarna förvärrades av allt för många barn.

Frida Stenhoff gjorde så småningom stor skandal med teaterpjäsen Lejonets unge som innehöll antydningar om sexuella relationer utom

äktenskapet — och med användande av preventivmedel.

Hård kamp

Hinke Berggren och hans ungsocialister drev en hård kamp mot den lagstiftning som kom vid början av 1910-talet.

— Ned med preventiv- och fosterfördrivningslagarna, utropade Berggren i ett inspelat tal från ca 1912 (bandat på 30-talet) som upptakt på Hjärdis Levins föreläsning.

Dessa lagar gällde till 1938 och till dess var det alltså förbjudet att propagera för och sprida preventivmedel.

Kondomer och pessar fanns annars faktiskt redan på 1870-talet.

När läkaren och kvinnorösträttskämpen m m Alma Sundkvist vid början av seklet skrev en sexualkunskapsbok fanns visserligen ett kort kapitel om preventivmedel med.

Avfärdades

Men hon avfärdade dem alla som allt för osäkra att använda. Det säkraste — slidpessaret — nämnde hon dock aldrig.

— Varför kan man förstås undra, sade Hjärdis Levin. Inte förrän på 1920-talet blev det någon större spridning av p-medlen i Sverige.

Trots lagarna började Elise Ottesen-Jensen sitt "missionerande". Hon gifte sig med Albert Jensen, ledare för det syndikalistiska parti som bildades sedan Hinke Berggren och hans ungsocialister utslutits ur socialdemokratiska partiet.

LEW